

SCOL'A ROMANA.

FÓIA PEDAGOGICA PENTRU INAINTAREA CAUSEI SCOLARE LA ROMANI.

Edata si redactata

cu concursulu Domniloru: **V. Gr. Borgovanu**, prof. prep. in Gherl'a, **Dr. D. Barcianu**, prof. semin. in Sibiiu, **T. Ceontea**, prof. prep. in Aradu, **Dr. A. Gram'a**, prof. de teol. in Blasiu. **I. Lazariciu**, prof. prep. in Dev'a, **Gr. Pletosu**, prof. si catich. g. o. la gimn. din Naseudu, **Dr. P. Tanco**, directoru gimn. in Naseudu s. a. m. m.

de

Max. Popu,

prof. gimn. in Naseudu.

Vasile Petri,

prof. preparandialu em.

Apare in tóta Marti'a si costa pe 1 anu 4 fl., pe $\frac{1}{2}$ 2 fl. Prenumeratiunile sunt a se adresá la redactiune in Naseudu (Nassod, Transilvani'a).

Naseudu, 9-a Decembre 1880.

Pentru inserate se respunde de siru 5 cr. si tax'a timbrului câte 30 cr. de fie care publicatiune. Serisori nefrancate nu se primescu, anonime nu se considera.

Lipsirile prunciloru dela scóla.

Este o bóla urita, de carea suferu scólele nóstre, mai alesu cele poporale, intielegemu ból'a absentieloru scolare séu mai precisu: ból'a lipsirii prunciloru dela scóla. Ea sémena cu ból'a fisica, pre carea poporulu nostru o numesce bóla canésca si carea séca puterile pruncului atinsu de ea si prin acést'a lu impiedeca in desvoltarea lui trupésca si sufletésca. Asia e si cu lipsirile dela scóla. Pe catu timpu o scóla va patimí de ból'a acést'a, tóte silintiele invetiatoriului si tóte chiertuelile comunei voru fi de giab'a. Lucrulu se intielege de sine. Invetiamentulu adeca se compune din parti, cari stau intre sine in strinsa legatura, lectiunea de astadi esplicandu séu pregatindu pre cea de mane. Cum s'ar puté asiadara, cá unu scolariu, lipsindu si numai o singura di dela scóla, se intieléga lectiunea urmátóre, candu acést'a este o continuare a lectiunei precedente? Adeveratu, ca invetiatoriulu la locu se va nevoi a repará dupa putintia efectele absentieloru sporadice, facendu adeca repetitiuni mai amenuntite asupra lectiuniloru negligeate de catra unii scolari, séu insarcinandu pre scolarii mai buni a corepetá cu conscolarii loru negligenti lectiunile, dela cari acestia au absentatu. Se nu se uite inse, ca repetitiunile prea dese impiedeca multu progresulu invetiamentului, ér ajutoriulu datu de catra scolari, fia ei ori catu

de buni, nu este de natura a supliní instructiunea invetiatoriului.

De aici datorinti'a factoriloru interesati in cestiuene, de a conlucrá din tóte puterile, cá tinerimea se cerceteze scóla cu tóta regularitatea si punctualitatea. Factorii interesati directu in cauza sunt: invetiatorii, preotii si deregatorii politici.

Invetiatorii 'si voru intórce privirile mai alesu asupra scolariloru, facendu-i a iubi scóla prin o tractare umana, prin o propunere metodica si diligenta si staruindu, cá si odaia de scóla se fia pentru scolari unu locu placutu si atragatoriu.

Preotii se voru nevoi a influintiá cu deosebire asupra parintiloru, esplicandu-le la tóta ocasiunea folosulu scólei si datori'a loru de a-si inzestrá fii cu invetiaturile de lipsa.

Catu pentru deregatorii politici, chiemarea loru in ultim'a linia este de a aplicá pedepsele prevediute in lege; dicemu „in ultim'a linia,” càci si dinsii s'ar puté folosi de mesuri morale, inainte de a avé recursu la asprimea legii. Cu durere inse trebue se marturisimu, ca afara de prea pucine esceptiuni, ei nu facu nici un'a nici alt'a; este cá si candu scólele pentru ei nici nu ar esistá.

Convenindu in Aprile a. c. cu unu invetiatoriu cunoscutu, l'amu intrebatu intre altele, cum

stà cu frecuentarea scólei. — „Fórte reu, Dle; din aprópe 200 de prunci in etatea scolara, abia ambla la scóla 20—30, si acestia inca fórte ne-regulatu, cu tóte ca „listele de lenevire“ s'au inaintatu punctualu in fia care septemana primariului; dar n'a urmatu nimic'a.“ — „Vine pretorulu séu subpretorulu adesea in comuna?“ — „Aprópe in tóta septeman'a.“

„Si de cate ori s'au abatutu in anulu acest'a pre la scóla?“

— „Nici odata“

Poftimu interesu pentru caus'a scolara, pentru cultur'a poporului! Se afle onorabilii lectori, ca comun'a respectiva este curatu romanésca, de o singura confesiune si ca pretorulu si subpretorulu sunt ambii Romani. Ce putemu asteptá dela primari, candu superiorii lor se pórtá astfelu facia cu scólele?

Pare-ni-se, ca acésta nepasare culpabila a avutu-o in vedere comitetulu administrativu alu comitatului Bistritia-Naseudu, candu a emisu urmatoriulu regulamentu referitoriu la pedepsirea absentieloru scolare:

1. „Fia-care primaria comunala este datóre a deschide cu incepere dela 1-a Octobré 1879 unu protocolu separatu despre pedepsirea absentieloru scolare.

2. Fia-care primaria comunala este datóre a pertractá in tempu de 3 díle dela primire listele de absentare, ce i-se presentéza in tóta septeman'a de catra autoritatea scolara locala a fiacarei confesiuni; la aceste pertractari este de a se invitá totu de-a un'a si presedintele respectivei autoritati scolare, carele inse se póte representá prin unu esmisu alu seu.

3. Candu parintii, tutorii, stapanii, séu reprezentantii autoritatiloru scolare nu ar fi multiamiti cu procedur'a primariei in punctulu acest'a, le stà in voia a recurge contra ei la inspectorulu regescu de scóle in terminu de 3 díle; de alta parte primarii comunali sunt datori, observandu negligintia séu partinire din partea autoritatiloru scolare, a face numai de catu aratare detaiata la inspectorulu regescu de scóla.

4. Pedepsele dictate in casurile singulare sunt a se esecutá numai de catu; fiindu acést'a cu neputintia, primariulu va pemnorá pre debi-

toriu si déca pemnulu nu va fi rescumperatu in timpu de 15 díle, se va vinde fora amanare.

5. Candu dela o autoritate scolara nu ar intrá list'a de lenevire pentru o septemana ore care, primariulu comunalu cu tóte acestea va tiené siedintia, va prenotá casulu la protocolu si dimpreuna cu opiniunca sa meritóre 'lu va inaintá inspectorulu regescu de scóle, care va dispune mai departe cele de cuviintia.

6. Sumele intrate din pedepse se voru insemná, separatu pentru fia-care scóla locala, la calcaiulu protocolului, spre a puté fi observate mai cu inlesnire de catra primariulu comunalu, de catra autoritatea scólei respective, de catra judele cercualu séu de catra inspectorulu regescu de scóle.

7. Pentru ori ce abatere, fia catu de mica, dela aceste dispositiuni, primariulu comunalu va fi trasu in cercetare disciplinara.“

Pana aici noulu regulamentu. Autorulu seu va fi asteptatu dela elu minuni; unu anu de praxa inse ne-a aratatu de nou, ca ori ce lege trebue — esecutata. Nici candu nu s'au constatatú atate absentii la scólele nóstre, cá tocmai in anulu espiratu. Se speramu, ca pre viitoriu va fi mai bine, ca legea va fi esecutata.

Masin'a de cetitu.

Astadi e tempulu masineloru; masina de cusutu, masina de seceratu, masina de trieratu; pentruce nu si masina de cetitu, dupace masina de computu avemu?

Sunt si masine de cetitu, numai catu la noi nu sunt introduse. Pentru aceea amu cugetatu a fire de lipsa se tragemu atentiunea fratiloru invetiatori asupra acestui aparatu, care-lu credemu chiar asia de lipsa in scóla, cá si masin'a de computu.

Inainte de a vorbí despre masin'a de cetitu, cauta se atingemu ceva despre metodurile cetirei séu despre procedur'a invetiatoriului la instruirea prunciloru in cetire. Aici intielegemu scolarii incepatori.

Metoduri de cetire séu — cá se nu fimu reu intielesi — metoduri de a invetiá pre prunci a cetí, sunt mai multe. La noi sunt dóue mai

usitate: metodulu celu vechiu alu slovenitului si metodulu scriptologicu séu care invétia a cetí scriindu séu vice-vers'a. Cestu din urma este celu mai latítu, ér' celu de antaiu se mai usitéza numai de catra acei invetiatori — preste totu vorbindu — cari au invetiatu dascalí'a la cantorulu din satu. Afara de acestea mai esista si metodulu séu cumu-i mai dicu sistemulu cuvintelor normalí, care inca si-a aflatu si la noi patroni, inse incatu scimu n'a prinsu radecini.

Si aceia cari urméza metodulu scriptologicu inca sunt de pareri diverse si mai alesu in ceea ce privesce pregatirea la scriso-cetitu. Unii procedu mai antaiu analitice si dupa aceea sintetice, altii de-adreptulu sintetice. Si unii si altii au motivele lor. Cei de antaiu desfacu mai antaiu propusetiunile in cuvinte, pre acestea in silabe si silabele in sunete. Scopulu le este, cá pruncii se cunósca sunetele, si dupace au ajunsu la acést'a, apoi incepu si ei sintetice impreunandu sunetele in silabe si acestea in cuvinte si asia mai departe. Acestia sustienu, cá procedur'a lor e cea mai corecta fiindu mai ratiunala. Contrarii le imputa, cá nunumai nu stà afirmatiunea lor, din contra lovescu de-adreptulu in principiile metodice, cari dicu: dela aprópe la departe, dela usioru la greu, dela simplu la compusu. Apoi punu intrebari: Voi luati propusetiunii, le desfaceti in cuvinte, pre acestea in silabe si silabele in sunete; óre se mai intempla unde-va asia ceva? Óre pictorulu pune pre invetiaceii sei se faca unu tablou inainte de a face o trasura cu penelulu? Óre desemnatoriulu pune pe discipulii sei se desemne unu tienutu, inainte de ce i-a invetiatu a face linii? Dar' apoi tempulu celu multu si scumpu unde-i?

Patronii procesului sinteticu de-adreptulu sustienu, cá ei lucra corectu procedandu dela parti la íntregu, dela sunete la silabe, dela acestea la cuvinte si asia mai departe. Sustienu mai departe in privintí'a rezultatului, cá ajungu la scopu cu multu mai iute cá cei de antaiu. Acestor'a le imputa contrarii, cá prin procedur'a lor deschidu usí'a la mecanismu.

Noi din parte-ne amu fostu si suntemu in principiu pentru metodulu scriptologicu, urmeze-se ori care procesu, pentrucu avemu firm'a convingere, cá invetiatoriulu bunu, ori care procesu

va urmá, va obtiené resultatu bunu, ér' celu reu va aratá progresu slabu. Apoi mecanismulu se póte virí ori la care procesu.

Nu putemu inse lasá neamentitu cu acést'a ocaziune, cá ne-amu bucurá fórte, candu amu vedé preste totu cestiuni pedagogice de importantia mai mare supunendu-se unei discusiuni serióse, fia in adunarile generali ale reuniuniloru, fia in foile scolastice.

Relativu la cestiunea de faéia, ne-amu bucurá, candu invetiatorii practici ar' face esperientia si dupa unu procesu si dupa altulu, comunicandu apoi resultatulu obtienutu pre calea amintita mai susu. Durere inse, cá afara de unele polemii personali séu de unele recensii n'amú fostu fericití a vedé nici chiar in foile de specialitate veri o discusiune seriósa obiectiva.

Din contra am observatu unu reu si mai mare. Am observatu, cá unii invetiatori nu privescu scriptolegi'a de unu mijlocu spre a invetiá pre prunci a serie cetindu, ci cá unu obiectu de sine statatoriu, si la esamene tractéza o propusetiune, o desfacu in cuvinte si acestea in silabe etc., dar' cu cine? nu cu incepatorii, ci cu cei cari sciu de multu cetí, cu cei ce sunt in anulu alu doilea ori alu treilea de scóla, ér' candu instruéza pre prunci, se folosescu de metodulu slovenitului. Si de unde acést'a? De acolo, cá in atari casuri invetiatoriulu nu cérca usiurintí'a si desvoltarea prunciloru, ci usiurintí'a si comoditatea sa.

Ori care metodu prescrie numai liniamintele directive, si invetiatoriulu are se cerce, se esamineze tóte si se tiena ce este mai bunu. La acést'a se cere consciintia de cauza, se cere studiu, usenála si ebiar si sacrificie materiali.

Se póte, cá ni-se-va reflectá, cá dupa starea lucruriloru de astadi pretensiunea nóstra e prea mare. Da, este mare, recunóschemu si inca mai multu. Pana atunci, pana candu invetiatorimea nóstra la capetulu seclului alu 19-lea forméza clas'a emigratóre a societatiei, pana candu finea anului scolasticu pentru invetiatori este aceea ce este pre une locuri S. Medrulu (Sant. Dumitru) pentru servitori, pana atunci nu se póte asceptá preste totu, cá scólele se infloréscu. Inse nu-se supere nime, déca vomu intórce nitielu fói'a. Sunt multi invetiatori cu stare materiala buna, unii

cu stare fôrte buna, inse necum se-si cumpere carti, nu prenumera nici macaru o foitua catu de eftina, de unde urméza, cà noi n'am ajunsu pana acolo, catu se vedemu sustienendu-se barem o foia scolastica. Am vediutu si de acei invetiatori cu stare buna, cari au pretinsu dela comune se le cumpere chiar si manualele necesari pentru dînsii si chiar de aceia, cari scól'a o tienu de unu lucru secundariu, ér' salariulu de unu venitu accidentalu. Asia firesce ca nu putemu progresá, candu cei ce vreau nu potu din caus'a neajunseloru, ér' cei ce potu nu vreau, pentru ca e ocupatiune prea neinsemnata scól'a.

Starea lucrurilor nu este prea imbucurátore. Datori'a nóstra este, se staruim cu totii intru acolo, catu se se indrepte.

Dar' se revenim la tema. Masin'a de cetitu se póte folosi cu succesu fôrte bunu la metodulu scriptologicu. Ómeni esperti in privinti'a acést'a afirma, cà avendu masina de cetitu, prelenga alte folóse, are si acel'a, cà cu dens'a de multe ori se mai crutia plumanile.

Noi vomu lasá se urmeze mai antaiu o descriere, dupa aceea vomu espune tractarea cu ea.

(Va urmá).

Istori'a Aritmeticei si principiile fundamentali

la tractarea Aritmeticei in scól'a poporala.

(Disertatiune tienuta in adunarea generala a „Reuniunei invetiatoriloru románi din Tiér'a Bârsei“ la 26 Aprile 1880 in Zernesti)

de

Dometiú Dogariú,

invetiatoriu la scól'a primara din Satulungu.

Onorata adunare!

Onorati domni si frati colegi!

Este unu anu trecut, de candu ne mai intruniram érași cu totii la olalta, cá se ne impartasim cu acést'a ocaziune cunoscintiele nóstre pedagogice, castigat pe terenulu invetiamentulu popularu!

La siedintiele adunarei nóstre generale din anulu trecut, mi-ati fostu concesu cetirea unui tractatu din limb'a materna, aretandu in acela modulu practic cum au de a se predá bucatile de lectura in scól'a populara; acum inse totu cu permisiunea D-Vóstre 'mi iau libertatea, de a Ve ceti unu altu tractatu nu de mai puçina importantia, si anume din Aritmetica.

Onoratoriu domni si frati colegi! „Legea naturei este desvoltarea, scopulu omenimei este progresulu“ dice unu mare pedagogu, si acést'a fôrte adeveratu, càci, déca aruncam o privire preste evulu vechiu si mediu, vedemu indata dreptatea acestei legi.

In miile de ani ai evulu vechiu si mediu nu s'au pututu aflá atatea lucruri noue cá in evulu acest'a si cu deosebire cá in seclulu presentu, in care au urmatu un'a dupa alt'a atatea stramutari si stramutari in tóte lucrurile omenesci, ér' pe terenulu scólei populare s'a desvoltatu atát'a putere, càta nu s'a pututu desvoltá in mii de ani ai timpuriloru vechi. In timpurile vechi numerulu obiecteloru de invetiamentu, metodele si instrumentele de instructiune au remasu totu asia, dupa cum s'au aflatu; dar' prin cate stramutari au trecut tóte aceste in ultimele decenii de ani! Numerulu obiecteloru de invetiamentu a crescutu, estensiunea loru s'a maritu, conceptele s'au curatitu, metodele de instructiune s'au amelioratu intru atát'a, càtu ar' crede cineva ca este imposibilu de a mai crea omulu ceva nou. Inse pre pamentu nu este statornicia, sub nori nu este odihna, caci spiritulu timpului nu dormitéza, ci mereu ne indémna spre progresu.

Dar' seclulu nostru nu se indestuléza numai cu progresulu, ci elu voesce totu deodatu a scí si aceea, cum s'a perfectionatu omenimea, cum s'au nascutu sciintiele, cu unu cuventu: elu voesce a scí si istori'a progresului si a sciintieloru.

Noi pana acum'a am fostu prea multiamiti si cu atát'a, déca am cunoscutu Aritmetic'a si metodulu ei. Astadi nu mai merge asia, cí pretindemu a scí cu totu dreptulu si istori'a aritmeticei precum si a metodulu de propuneri; si acést'a cu atátu mai vertosu, càci prin istori'a unui atare obiectu de invetiamentu cunóscemu mai de aprópe ideile si modulu de propunere a celoru vechi, si numai atunci putemu avé o idee mai clara despre desvoltarea spiritulu omenescu si despre barbatii vestiti in acést'a sciintia.

Aflandu noi acést'a descoperire, ne amplemu inimile de recunoscintia façia cu antecesorii nostri, aflamu o iubire pentru era nou'a, ne amplificam cunoscintiele psihologice, ne estindemu orizontulu metodei, ne esplicam prezentulu prin trecutulu si ne indestulim dorinti'a de a scí.

Fôrte de multe ori i-se punu invetiatoriu scrutatoriu intrebari d. e. cum s'a desvoltatu numerarea, cum cifrele etc. si-i pare bine, candu le póte respunde.

Purcediendu din acestu punctu de vedere, credu fratiloru colegi, ca nu Ve voi face puçina placere, déca voi disertá fôrte pe scurtu despre istori'a aritmeticei si fazele prin care a trecut ea dela inceputu si pana in diu'a de astadi.

I. Desvoltarea numerarei.

Omenimea la inceputu nici ca a avutu nume deosebite de numeri. Calculatorulu se priviá pe sine de unimea prima, pre celu ce erá façia cu elu de unimea a dou'a, si pre celu mai indepartatu de unimea a treia. Prin aretarea mânei esprimeau numerulu cinci, ér' prin aretarea ambeloru mâni esprimeau numerulu diece etc.

Modulu celu mai vechiu de numerare se vede dara a fi fostu: numerarea pe degete. Cunoscinti'a numerarei pe degete s'a aplicatu apoi la diferite popóre in diferite moduri de numerare, asia d. e. Africanii numera pana astadi inca numai pana la cinci si de aci incepu érasu dela unu. Acést'a sistema se numesce sistema **cuinara séu de cinci**.

Alte popóre 'si tienu de unitate mai mare numerulu 20, adeca degetele dela mâni si dela picióre si acést'a este asia numita sistem'a **vigintimala**. Cele mai multe popóre au luat numerulu 10 de unitate mai mare si pe acést'a s'a basatu apoi sistemulu **decadicu** folositu de tóte popórele culte. Sistemulu decadicu erá cunoscutu din partea celor vechi de santu, càci cu elu aveau datina a onorá pe diei, pe preoti si pe cei mai mari.

Degetele nefiindu destulu de apte pentru de a aretá numeri mai mari cá diece, omenimea a trebuitu se caute nesce obiecte, cari se le folosésca si la determinarea sutelor, miiloru etc., si pentru esecutarea acestei operatiuni, ómenii la inceputu se folosiau de petricele, nuci, grautie de bucate etc., dupa cum facu si astadi inca popórele selbatice. Chinezii mai numera si acum pe degete si inca pana la o suta de mii. Cum še intempla acést'a, Ve voi aretá cu alta ocaziune.

II. Desvoltarea aritmeticei.

Tóte scrierile ne arata, ca aritmetic'a este inventiunea Fenicienilor, cari in timpurile vechi figurau de cei mai d'antain negutiatori ai popóreloru din Asi'a. Acést'a sciintia dela Feniceni a trecut la Egipteni, cari au si cultivatu-o apoi pana la unu gradu fórte insemnatu, càci la ei atátu teologi'a, câtu si filosofi'a se basau pe aritmetica. — (Egiptenii avéu o metoda de totu minunata chiar si la instruirea copiiloru celoru mici in aritmetica. Despre acést'a ne arata Plato urmatórele: „Copii Egipteniloru atátu din casele inalte, câtu si din casele de josu primiau instruirea din aritmetica de odata cu elementele cetirei si scrierei. Aritmetic'a se propunea conformu puteriloru spirituale ale eleviloru, aplicandu-o la jocuri si petreceri belice. — La aceste jocuri se impartiau la mai multi séu mai puçini copii unu numeru hotaritu de nuci ori de mere aurite, séu argintuite, séu bronzate, cari obiecte copii le impartiau intre sine in raportulu de numeru, dupa schimbarea locuriloru, si aceia cari se destingeau, primiau apoi cá daru coróne si alte lucruri trebuincióse“).

Cunoscinti'a aritmeticei dela Egipteni a trecut prin Pitagora la Greci, dela Greci la Romani si dela acestia la noi.

Semnele pentru insemnarea numeriloru s'au desvoltatu érasu in doue moduri, antaiu prin unele semne deosebite, si alu doilea prin litere.

Modulu primu l-au inventatu popórele, cari nu scriu cu litere, ci cu heroglife, precum: Egiptenii, Chinezii, Babilonenii, Persii etc.

Modulu alu doilea de a scrie numerii l-au inventatu popórele acele, cari scrieau cu litere d. e. Grecii la insemnarea numeriloru se folosiau de 24 de litere luate din alfabetulu loru, ér' Slavii si Evreii de 27 litere, cari erau impartite in cate trei clase.

Romanii in scrierea numeriloru se foloseau érasu de nesce linióre asemenea literiloru, si anume: Numerii 1—4 'i insemnau totu prin atâtea linióre perpendiculare. — Numerulu cinci prin aretarea mânei (V); diece prin aretarea ambeloru mâni, séu prin doue linii crucisii una preste alta (X); o suta prin trei linióre, una perpendiculara si doue orizontale (\square); ér' o mia prin patru linióre, doue orizontale si doue perpendiculare (\square), mai tardiu cu (M), ce diceau a fi prescurtatu din „mille“. — Cincidiece se insémna cu jumetate din semnulu sutei, adeca cu (L) si 500 cu jumetate din semnulu miiei, adeca cu (D).

In câtu privesce inventiunea asia numeriloru cifre arabice, acést'a se insusiesce Indieniloru. Indienii au compus aceste cifre totu din atâtea linióre câte unitati cuprinde numerulu d. e.

= 1	= 4	= 7
= 2	= 5	= 8
= 3	= 6	= 9

Aceste cifre si acum le mai putem vedé de totu incoltuiurate prin cartile cele vechi, dar' cu timpulu, prin multa scriere, au capetatu forma rotunda.

Calculatiunea cu cifre la inceputu a mersu de totu greu, pana candu totu Indienii pela 300 de ani inainte de Christosu au aflatu si zerulu séu nul'a (0) si prin acést'a valórea locului si sistem'a decadica si-a ajunsu apoi perfectiunea.

Cifrele arabice (indiene) au fostu cunoscute in Europ'a numai la mijloculu secului alu 13-lea. De cine sunt aduse, nu se scie cu siguritate, atáta inse potu afirmá, cá s'au folositu la inceputu numai in cartile de astronomia, de aritmetica si de geometria, mai tardiu prin calendare si prin alte carti.

III. Desvoltarea metodului.

Pana la finea secului alu 18-lea aritmetic'a se propunea in scól'a populara preste totu numai in scrisu si intr'unu modu mechanicu. Cà s'a propusu din aritmetica mai multu ca cele patru operatiuni simple, nu se scie nemicu, destulu ca calcululu verbalu séu oralu s'a inceputu dela **Basedow** si dela **Rahov**. In scólele rahovice calcululu verbalu consta intru intuirea lucruriloru din giurulu eleviloru, a degetelor etc. Copii mai antaiu invetiau a numerá pana la 100 inainte si indreptu; apoi numerau érasu pana la 100

inainte si indereptu mai antaiu numerii cu sotiu, apoi numerii fara sotiu. Dupa ce elevii erau familiarisati si cu cifrele, apoi totu pe acelasi drumu se conduceau si in calcululu in scrisu. — Calcululu se facea mai antaiu cu numeri curati si dupa aceea cu numeri aplicati. Esemplele inse se luau din cerculu de intuitiune alu ocupatiunei copiiloru si alu parintiloru loru. In clasele superioare se exercita calcululu verbalu din cele patru specii cu regul'a de tri, fractiuni si regul'a societatii. Calcululu pe tabla seu in scrisu se considera numai ca unu mijlocu ajutatoriu alu calcului verbalu si pentru pregatirea mai departe. — **Trapp** se folosia la instruirea copiiloru mai mici in aditiune si subtractiune de nuci, mere etc., fara ca copii se cunoscă numerii. Totu asemenea urma si cu multiplicatiunea si divisiunea pana la unu gradu anumitu. Pentru de a da inse eleviloru unu cuprinsu adeveratu despre unimi, diecimi etc. construisese nescicutiore cu mai multe despartiaminte. Asia in despartimentulu unimiloru punea nescuecuate mici, fiacare cu cate 1 punctu, inse nici odata nu punea intr'unu despartimentu mai multu decat 9 cuate. In despartimentulu diecimiloru punea alte 9 cuate mai mari, fiacare cu 10 puncte etc. Er' pentru a introduce pe elevi in cunoscerea si invetiarea frangeriloru, aducea inaintea loru mai multe betisiore de asemenea lungime, apoi unele din ele le lasa intregi, si altele le impartia in cate 2, 3, 4, 5 si mai multe parti si prin aceste operatiuni se areta intuitivu, ca $\frac{1}{2}$ este mai multu decat $\frac{1}{6}$; totu asemenea, ca $\frac{2}{3}$ este mai multu decat $\frac{5}{8}$. Mai departe, ca $\frac{1}{2}$ si $\frac{1}{3}$ nu facu 1 intregu, inse $\frac{1}{3}$ si $\frac{3}{4}$ facu mai multu decat 1 intregu.

Astfelu se tracta aritmetic'a in scol'a populara pana la pasirea in scola a renumitului pedagogu **Pestalozzi**, carele aduse operatiunea cu numeri la bas'a ei cea adeverata, la judecarea mintiei. Pedagogulu **Pestalozzi** lapeda din instructiune tote regulele abstracte, inlocuindu-le cu intuitiunea, carele facu o epoca in tota metodic'a elementara. Elu da eleviloru a numeru lucruri reale si a opera cu densele: adunandu, subtragendu, multiplicandu si dividandu. Totu pe bas'a intuitiunei purcede cu propunerea aritmetice si pedagogulu **Disterweg**. Elu tracteza calcululu cu cifre seu in scrisu ca si calcululu verbalu. Mai departe elu arata, ca aritmetic'a se se ia din clas'a cea mai de josu a scolei populare si ca prin cunoscerea numerului se se ia nu numai cultura vietiei practice, dar' chiar si desvoltarea tuturor facultatiloru spirituale. De aceea elu la propunerea aritmetice in scol'a populara a statoritu urmatoarele postulate:

- 1) Mai antaiu cunoscerea, apoi exercitarea si apoi aplicarea.
- 2) Elevulu din intuitiunile cascigate se-si scota singuru regul'a, apoi s'o esprime curatu.

- 3) Ori ce obveniune noua se se tracteze mai antaiu ca parte singuratica si numai dupa aceea se se combine cu cele premerse.
- 4) Fiace cunoscintia trebuie aplicata pana la desteritate.
- 5) Mai antaiu calcululu verbalu, apoi calcululu in scrisu.
- 6) Calcululu cu numeri curati se fia intr'o coneciune organica cu calcululu aplicatu.
- 7) Lucrulu principalu este exercitarea legei decadice, aplicata mai antaiu la calcululu verbalu.
- 8) Fiacare scolariu se fia siguru in cautarea rezultatului.
- 9) La calcululu aplicatu au de a se folosi numai de mesurile si monedele usitate.
- 10) Dupa incheierea unui gradu de exercitii, trecerea la altu gradu depinde numai dela desteritatea eleviloru.
- 11) Ca primul gradu de exercitii potu servi numerii 1—10 dupa tote operatiunile si raporturile cu numeri dati, curati si aplicati. Alu doilea gradu numerii 10—20. Alu treilea gradu numerii dela 20—100 exercitandu-se bine multiplicatiunea si divisiunea. Gradulu alu patrulea pote merge si mai departe pana la 100,000. Aci au de a se lua aplicari si mai grele: resolvirea, reducerea, fractiunile cu numeri curati si aplicati; teme practice din regul'a de trei simpla si compusa si anume: directa si indirecta. Temele au se se ia tot-deun'a din vieti'a practica.

Hentschel 'si arangieza gradurile de exercitare in aritmetica astfelu:

- 1) Numerii 1—10 (numirea, cetirea si cele 4 specii).
- 2) Numerii 10—100 totu in aceiasi urmare.
- 3) Cele 4 operatiuni fundamentale intr'unu cercu de numeri mai mare si anume cu numeri de o numire.
- 4) Totu acelea cu numeri de mai multe numiri: (Resolvirea, reducerea, aditiunea, subtractiunea, multiplicatiunea si divisiunea; apoi regul'a de trei). — Dupa aceea ia calcularea frangeriloru: omogene si eterogene. Inchieie apoi fiacare din aceste grade cu esemple din regul'a de trei. Mai pe urma ia regul'a catenara, a intereselor, a rabatelor, regul'a societatii si alegatiunei, — apoi inchieie cu calcularea suprafeceiloru si a volumelor.

Pedagogulu **Gräfe** mai adauga langa acestea inca urmatoarele consilii practice:

- 1) In scol'a populara nu folosese nimicu aritmetic'a, deca se alegu din ea numeri prea mari pentru teme.
- 2) Legea dupa care se se insemneze numerii cu cifre trebuie se se faca eleviloru de totu clara.
- 3) Este numai o parere a acelor'a, cari sustienu, ca elevii se nu invetie seu se nu deprinda nimicu curatu mecanice in nici unu gradu.

- 4) Aritmetic'a are trei stadii: 1) Calculul intuitiv. 2) Calculul cugetatoriu (verbal) si 3) Calculul mecanic sau tehnic (in scris).

Pedagogul **Grube** incepe aritmetic'a cu o deosebire intuitivă, nu face nici o deosebire între calculul verbal si în scris, caci amândouă sunt calculatiuni rationale. Cifra numerului ce a fost făcută elevului cunoscută prin intuitivă, o prezintă ca pe un semn imediat. Caută a aduce apoi calculul cu numere curate într-o conexiune organică cu numerele curate. De aceea **Grube** face elevului cunoscut un număr, apoi 'lu intuiește fundamentalul, si după aceea 'lu tractează totu într-o formă atată în desbracarea lui, catu si în îmbracarea lui în aplicari.

(Va urmă).

Ceva despre titlaturi.

La noi Românii din Austro-Ungaria este astăzi în uz un sistem de titlaturi atată de complicate si exagerate, încatu cine-va trebuie se fie foarte deprinsu cu ele, ca se nu smintesca întru aplicarea lor si prin acest'a se vatăme persoana, catra care se adresă sau se trece de „prostu“ înainte ei. Asia d. e. scriem catra metropoli: Escelentia, catra episcopi: Ilustritate sau Ilustrissime, catra canonici, vicari si protopopi: Reverendisime (unii le dicu chiar Maria Ta), catra preoti: Reverende sau Reverite Domnule; ér catra persoane civile ne adresam cu: Ilustritate, Magnificentia, Prea Onorate, Multu Onorate, Spectate Domnule etc, după demnitătea fiecareia. Deregatorii magiari dela prefectu pana la celu din urma notariu comunalu sunt toti: Maria Ta.

Negresitu, cu titlaturile acestea amu imitat pre Germanii si Magiari. Cu totulu alte titlaturi sunt în uz la frații din Romania, titlaturi mai simple, mai romanesce, si ar fi timpul se le urmam si noi.

Éca ce aflam în privinta acest'a în opulu D-lui Manliu: „Cursu practic si gradatu de compositiuni si de stilu. (Bucuresci 1879):

Adresa din afara trebuie se se pue pre pliculu epistolei. Ea se compune din doué sau mai multe rânduri, cari trebuie se se asiedie în modu simetricu si incepe cu vorbele: D-sale D-lui; apoi urmăza numele si titlulu. Déca titlulu este scurtu, 'lu putem pune înainte numelui d. e. D-sale D-lui advocatu Ravasielu; déca inse e mai lungu, atunci scriem antaú numele, éra după numele titlu, d. e. Domnului N. N., profesoru la universitatea din Bucuresci, membru alu consiliulu permanentu etc. Catra Domnitoriu: Prea luminatulu sau Prea înaltatulu Domnu, stapanitoriu alu Romaniei etc. sau Altetiei Sale Regale etc. Catra functionarii statulu: D-sale Domnului Ministru, sau: Escelentiei Sale D-lui Ministru etc. D-sale Domnului presedinte etc. Catra Metropoli: Prea sfintiei sale dreptu credinciosulu Mitropoli si Archiepiscopu alu Ungro-Vlachiei etc. etc. sau: Eminentiei Sale etc. etc.

Catra Episcopi: Prea sfintiei Sale dreptu credinciosulu Episcopu alu eparchiei N. N. Catra alte persoane bi-

sericesci: Prea cuviosulu N. N. sau Cuviosulu etc. La petitiuni acesta adresa se pune în josulu antaiei pagine.

Titlulu sau adresa (din launtru) catra neamuri si amici cuprinde expresiuni de iubire si de amicitia, d. e. Scumpul meu N., Draga N., Nepretuitulu meu unchiu, etc. Adrese obicinuite catra persoane straine ar fi: Domnule, Dómna, Stimabile Domnu, Stimabila Dómna. Déca sunt si functionari înalti, le punem si titlu, d. e. Domnule Ministru, Domnule Presedinte. În testu: Domni'a vástra. Catra printi de neamu ne adresam cu: Mari'a Ta; catra Domnitoriu cu: Prea înaltiate Dómne; Altetia Regala. În testu: Înaltimea sau Mari'a vástra etc. Catra persoanele bisericesci cu: Prea sfinte parinte sau: Înaltu prea sfinte parinte. Eminentia. Prea cuviosi'a ta. Prea cuvioasa maica staritia. În testu: Prea sfinti'a ta sau Eminentia ta. Prea cuviosi'a vástra, etc

Va se dica: catu pentru titlaturile civile, ministru si notariulu comunalu sunt de-opotriva Domni: Domnule Ministru, Domnule notariu, ér pe plicu din afara scriem: Domniei sale Domnului Ministru, si: Domniei sale Domnului Notariu. Asia se cade în timpul egalitatii, libertatii si fraternitatii!

Sentintie.

1. Exemplulu, exemplulu! Iora elu nu o poti scóte în educatiunea copiilor la nimie'a. Exemplulu este si remane mijloculu cardinalu alu educatiunei.

2. Invetiatoriu are trebuintia, afara de sciintia si metoda, inca si de caracteru. Ba cutezu a sustiné, ca caracterulu este prima însusire a unui invetiatoriu bunu.

3. Unu institutu, unde ascultarea nu este bas'a a tota lucrarea elevulu, este isvorulu la tóte scaderile, peccatele si vitiurile.

4. Nici unu invetiatoriu, fie catu de mare, nu te póte transformá, te póte numai eliberá; însuti trebuie se te desvolti.

5. Ia-i invetiatoriuulu espartu independentia în scóla, si i-ai rapitu puterea sa cea mai buna, ai spartu bresia în bunele succese ale activitatii sale. Pomii tinerei au trebuintia de proptele; stejarii betrani, cari de multu îndura vifore si tempestati, se-i lasam în voia lor. Chiar strimbi se fie, este peste putintia a-i mai face drepti.

6. Te plangi de pucmile rezultate ale ostenelelor tale? Nu te increde prea multu în slabele puteri ale copilulu! Tu socoti, ca ce propui, se esplica de sine; dar ceea ce tie ti-se pare lucru usioru, de multe ori este foarte greu pentru copii. Caută în tine si vedi, cum vei pute netedi calea grundiorosa, ce are se o percurga copilulu!

7. Crescerea junimei de ambe sexe este bas'a cea mai de frunte la adeverata fericire a tuturor natiunilor.

8. O buna educatiune este cea mai buna economi'a; nesciintia este lucrulu celu mai scumpu în tíera.

9. Un'a dintre libertatile cele mai triste este libertatea de a remane prostu, de a nu invetiá nimicu si a nu sci nimicu. Acesta trista libertate trebuie retezata prin sila, prin invetiamentulu obligatoriu.

10 Crescerea arbitrara si cam cruda, ce domnesce in familii si la care rolulu principalu 'lu jóca bataile si cuvintele aspre si dure, nu este de natura a cresce ómeni liberi, intiepti si nobilitati; cáci nicairi nu produce, cá la copii, brutalitatea brutalitate si amicabilitatea amicabilitate. Copii tractati fora inima devinu si ei nesimtitóri, pre candu o tractare simpatica deschide in pieptulu copiiloru isvórele simpatiei calduróse.

11. Cata importantia are religiunea pentru viét'ia unui poporu si pentru cultur'a sa, putemu vedé astadi in Orientu Turci'a piere de religiunea sa.

12. Celu mai bunu invetiatoriu dela o scóla se fia in clas'a prima. Cá unu copilu iubeseé séu urasce invetiatur'a; cá notiunile sale fundamentale sunt clare séu spalacite; cá in viét'ia va functioná cá o fiintia inteligenta séu cá o simpla masina: cá parasindu scóla, duce cu sine fragmente de sciintia cruda, neasimilata, séu cá posedé cunoscintie strabatute cu spiritululu, de cari se póte folosi cu consciintia si cari sunt pentru elu unu isvoru de taria si sanetate spirituala; cá in privint'ia spirituala si morala este secu, topitu, lipsitu de tari'a de a se domni si conduce pre sine, séu din contra este tare, vigurosu si independentu cu cugetulu, simtiementulu si cu fapt'a: tóte aceste aterna dela calitatea primei instructiuni. De aici pretensiunea categorica: invetiatoriulu elementaru se fia maestrulu in art'a si sciint'ia educatiunei; se fia unu invetiatoriu întregu. Loculu incepetórilor nu este in clas'a prima.

13. Pucini ómeni cunoscú art'a artiloru: de a puté voi.

14. Ce numimu voia libera, nu este de catu rezultatulu motiveloru celoru mai tari.

15. Unu seminaru (pedagogicu) atata valoréza, catu valoréza scól'a de praxa, ce o are langa sine.

16. Scól'a si invetiatorii numai atunci voru ocupá in opiniunea publica loculu ce le compete, si interesele lorú numai atunci voru fi considerate de catra statulu si comune, candu statulu invetiatorescu prin unire va deveni o putere.

Varietati.

Necrologu. Dr. Josifu Hodosiu, asesoru si referinte scolaru alu consistoriulu archidiececanu g. o. romanu alu Transilvaniei, membru alu academiei romane din Bucuresci; membru ordinaru si secretariu II alu asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cultur'a poporulu romanu etc. la 12 óre a noptii 27 Novembre (9 Decembre) a. c. in alu 51-le alu fericitei casatorii, provédiutu cu santele taine, dupa unu morbu indelungatu si-a datu blandulu sufletu in manile Creatoriulu. Inmormentarea se va face Dumineca in 30 Novembre (12 Decembre) la 2^{1/2} óre dupa amédi in cimiteriulu bisericeii gr. or. romane din suburbiulu Josefínu.

Sibiú, 28 Nov. (10 Dec.) 1880.

An'a Hodosiu, nascuta Balintu, socia; Enea Silviu, medicinistu la universitatea din Vien'a an. IV.; An'a Letitia maritata Dr. Oncu; Simionu Sabinu, aspirantu de oficieru in reg. 50; Josifu Alesandru, studinte in cl. 8 gimn.; Juniu Brutu, stud. cl. 5 gimn;

Ulpiu Traianu, stud. in scólele comerciale din Bucuresci; Amosu Nerv'a, stud. in cl. 1 gimn. si Rom'a Victoria, fiú si fiice. Carolin'a Balintu, veduva protopópsa din Rosi'a de munte, sócra; Dr. Nicolau Oncu, avocatulu in Aradu, ginere; Zenoviu Hodosiu, preotu in Icelandulu mare si Ioanu Hodosiu, preotu in Bandulu de Campia, frati.

Conservarea peneloru de fieru. Penele noue de comunu sunt obduse cu o spoitura unurósa, cá se nu rugiéscá. Acésta spoitura face, cá tint'a se nu curga intr'o forma din péna, si pentru aceea trebuie delaturata, pana a nu incepe se scriemu cu péna. Acést'a se face mai bine frecandu péna bine cu unu petecu udatu in glicerinu. Péna manjita nici candu se nu se curatie cu degetele góle, ci totu de-auna cu unu petecu de pele móle, cu aelasi petecu se curatia péna si dupa ce amu gatatatu de scrisu. Candu nu scriemu, péna se pastróza intr'o glajutia cu alice (sireduri) fine (Nr. 8) udate si ele cu glicerinu. In glajutia se se puna atatea alice, cá se se póta acoperi péna tóta.

Muntele celu mai inaltu pe pamentu este „Ercule“, descoperitu de curundu pe insul'a Guínea-noua. Inaltimea lui este de 32,786 urme, pre candu muntele Everest din Himalaia, carele pana acuma trecea de celu mai inaltu, are numai 29,002 urme. Ercule se afla ca centrulu insulei, si descoperitoriulu seu, capitanulu J. A. Lawson, spune ca suindu muntele, la o inaltime de 25,314 urme i-a napaditu sangele pre nasu si pre urechi si in locu de a resuflá, trebuia se casce gura dupa aeru.

Bibliografia.

ABCdar magiar-romanu pentru scólele poporale romane, partea I, editiunea II. de Nicolau Putnoky, Sibiú, 1880, tipografi'a archidiececana, legatu. Pretiulu 20 kr.

Manuducere la ABCdar séu tractarea limbei magiare, pretiulu 6 kr.

Acestu ABCdar magiar-romanu prin decisiunea Consistoriulu archidiececanu din 27 Juniu 1880, Nr. 1868 si a Consistoriulu Aradulu din 18 Septembrie 1880, Nr. 2345 este admisu cá manualu in scólele poporale gr.-or. romane din Archidiececa Transilvaniei si dieces'a Aradulu.

Editiunea II. s'a schimbatu numai din punctu de vedere metodicu. Cartea se imparte in trei parti. 1 Cetirea scriindu 2 Deprinderi de traducere; obiectulu acestora este: cas'a parintésca. internulu casei, curtea, gradin'a, satulu, scól'a si internulu, obiecte de invetiamentu, ocupatiunea diferitiloru maestri, trupulu omulu si partile trupulu ect. Partea a 3-a cuprinde poesii mici si usióre.

Manuducerea cuprinde principii neaperatu de lipsa pentru invetiatori la propunerea limbei magiare.

ABCdarulu e intoemitu dupa planulu de invetiamentu alu inaltulu ministeriu de culte.

Ceremu scusele onorabililoru nostri lectori pentru intardiarea urmata fora vin'a nóstra si-i asiguramu, ca din caus'a acést'a nu voru avé nici o scadere. Numerii restanti voru aparé in intervale mai scurte; numai ne rugamu si noi, cá D. D. prenumeranti in restantia cu costulu abonamentulu se binevoiésca a se achitá catu mai in graba, pentru ca numai astfelu ne vomu puté face si noi dator'ia.

Redactiunea.